

Kowski) sasvim je nejasno, jer se uvidom u njegovu pravu ličnost raspolaže samo posredstvom njegovih sledbenika, koji o svome učitelju pružaju različite izveštaje. Ako mu se može osporiti teorijska rafinovanost, izgleda da je ipak, tu su izvori saglasni, svojim životom učinio jednu fascinantnu inkorporaciju neizostavnog filozofskog načela duhovne nadmoći nad svim ostalim. Kao i u nekim kasnijim filozofskim školama, i kod Platona i kod mene pojavljuje se Sokrat uglavnom u obličju idealnog mudraca sa naglaskom nekad više na materijalnoj, a nekad više na formalnoj strani.

Opušten da ne veruje u državne bogove i da kvari omladinu, doveden je Sokrat u 399. pre Hrista na sud. On se branio dokazujući da nije kriv ni u jednoj tački. Ipak, u jednom trenutku, pozvan da za sebe odredi kaznu, zahtevu za hranom u Pritaneju kao alternativu, on predlaže globu od 30 mina. Time na posmatrača čini utisak kao da priznaje svoje grehe. On na ročištu nije ponizan ukoliko ne moli za oprostaj, što bi ga, po Hegelovom uverenju, svakako spaslo. Međutim, kao svaka odbrana od lažne optužbe, i ova je već po sebi vrlo ponižavajuća, jer je pritom optuženi primoran da se stavi na nivo tužitelja, da uopšte s njim razgovara!

Kada je osuđen na smrt, Sokrat je stavljen u tamnicu i bi mu, sticajem okolnosti, poklonjeno još neko vreme da živi. To je iskoristio njegov stari prijatelj Kriton, došavši do Sokrata na razgovor. Sokrat je umro, isпивši, po vladajućim običajima, kukutin otrov. Prethodno je, ako je verovati Platonovim opisima poslednjih njegovih časova, sa svojim učenicima vodio razgovor o besmrtnosti duše, u koju, po svemu sudeći, nije nepokolebljivo verovao.

Šta je kod Sokrata hteo Kriton? On je došao vođen željama ne samo svojim, da se Sokrat spase za sebe i za svoje poštovalce. Razlozi za bekstvo iz tamnice koje je on naveo nisu dovoljni, njegovo je poštovanje mudračevih reči suviše veliko da bi im mogao protivrečiti. Zato sam ja taj razgovor ponovio u drugoj formi i tako ga ovde izneh. Rđave Kritonove argumente bez ikakvih skrupula izbacio sam; dobre sam poboljšao, a i uno savim nove. Sokratove protivrazloge nisam činio ni jačim ni slabijim, ali sam eliminisao one na koje sam, u Kritonovoj ulozi, već unapred odgovorio. Kritonove besede, ukoliko sam ih prihvatio, većinom skratih, jer mi se učiniše odveć brbljivima. Kako se naš dijalog približava kraju, moje su replike na račun Sokratovih sve duže, da bi se održala logičnost ubeđivanja izražena ravnotežom u našim govorima. Za završne svoje istupe koristih one kojima su u Platonovome **Kritonu** Sokrata na ostajanju u tamnici, dakle suprotno od onoga na šta sam ga ja nagovarao, ubedili zakoni. Isto tako, posluših se, ali u drukčijoj upotrebi, i nekim mestima koja izgovara Sokrat u **Apologiji Sokratovoj**.

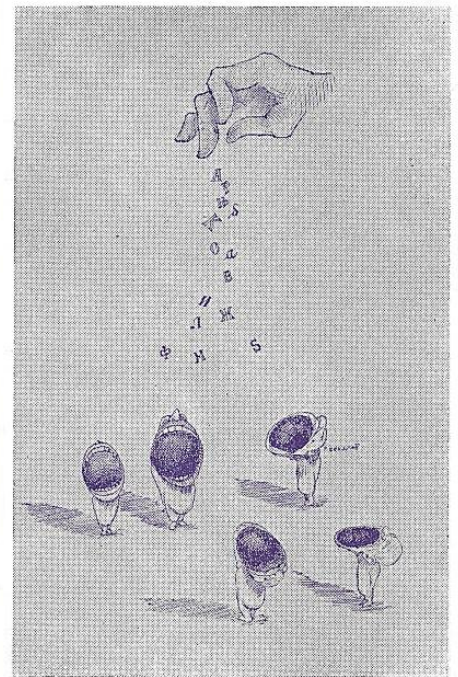
Do ideje o popravljajući već napisanih književnih dela u cilju boljeg sprovođenja same argumentacije nisam došao prvi, mada sasvim nezavisno i sa naročitim razlozima. Čuven je posao koji je preduzeo J. A. Strindberg, kako bi u Ibsenovoj **Lutkinjoj Kući**, toj drami što je nazvaše pravim manifestom feminizma, ispravio mesta na kojima Norinom mužu Helmeru stavlja autor u usta glupe odgovore.

*

Na sudu, izuzevši navedenu pojedinost, branio se Sokrat od optužbe, tvrdeći kako je ona lažna; time je on ustao i protiv kazne, ali ne i protiv zakona, koje je mogao smatrati sasvim ispravnim. Zbog ovoga Sokrat bi bio dosledniji da je na Kritonov predlog o bekstvu pristao. Ako je, pak, njegova osuda bila poštovanja dostojna, nije joj se ni na sudu smeo odupirati. Ova i slična gledišta izložio sam u dijalogu koji sam sa Sokratom vodio, ubeđivši ga time u neophodnost da svojevolejno i smelo napusti tamnicu. Šta bi, međutim, bilo kada bi Sokrat zaista bio zgrešio protiv zakona, kada bi zaista kvario omladinu i ne bi u bogove verovao? Neka se, dakle, osmotri situacija u kojoj bi se filozof našao da je razumnim i smišljenim načinom učinio nešto što se u njegovoj sredini, čak i oficijelno, smatra prestupom. Lako je zamisliti gomilu aristofanā, koji, sećajući se posete frontistērionu, izriču ovakve reči: »Neka sad Sokrat, kad se drznuo da radi protiv države, neka dosledno stoji iza svoga dela, neka sad hrabro i uzdignute glave primi kaznu što mu po zakonu sledjuje!« Ali šta?! Stoji li čovek iza svoga grešnog dela kad stoji iza zakona što osuđuje greh? Je li **to** doslednost? Neće li pre biti da je ona ne u kajanju i herojskom stavljanju vrata pod sekiru, već u priznanju da se učinjeno delo htelo, da se smatralo opravdanim, i, dakle, u tome da se, sasvim razumljivo, kazna **izbegava**?! Tražiti, naime, suprotno, značilo bi pretpostaviti da je zločinac svestan svoga akta kao pogreške, i da je u svako doba spreman na izdaju sebe! Razume se, ja ovde nemam na umu uvažavanja dostojnu personu koju muči nečista savest, koja je, hipnotisana javnim negodovanjem, spremna da sebe optuži i za ono što je zaista učinila i za ono na šta nikad pomislila nije; celo vreme govorim o čoveku koji je krivicu **tražio**, doduše ne prvenstveno kao akt protivan dozvoljivim zakonodavne vlasti, već kao ovim ili onim značajnim motivom izazvanu afirmaciju svoga individualiteta. To je onaj čovek koji se, kriv, u lancima i sa svih strana psovan, jednako neprijatno oseća kao kad bi prema saglasnosti svih bio nevinno kažnjen: zna da u svom postupanju nije »skrenuo« sa pravog puta, koji je, ako je zaista »kriv«, njegov lični put, a spoljašnje efekte nasilnog sputavanja **uvek** doživljava kao ogresiju.

PAVLE KOVAČEVIĆ

DO SARKAZMA I NAPRED

karikatura radomira sekulića

zahvaljujući savremenim sredstvima i jedan mučitelj je dovoljan.

istomišljenici se slažu da treba razvijati borbu mišljenja.

sve teče, sve se menja — samo mi stojimo čvrsto i ponosito.

kompassi nam pokazuju samo jedan pravac, a mi ih nosimo kuda kod hoćemo.

samo je mali broj podržavao većinu.

zahvaljujući pravdi leš je dobio parnicu. na kraju trnovitog puta svi će dobiti cipele.

upomoć! brod tone!
nemoguće, reče pramac propinjući se.